

2BLACKDOT..

“Esasen konu hep 2 nokta arasındadır”

Haftalık Politik ve Jeopolitik Gelişmeler

07 Temmuz 2025

Bu hizmet size **2blackdot** ve **Tema Grup** tarafından ücretsiz verilmektedir. **Bu yazılanlar yatırım tavsiyesi değildir.**

Hazırlayan: Hakan Çalışkantürk

2twoblackdots@gmail.com

<https://www.2blackdots.com>

*** **Yasal Uyarı:***** Burada yer alan yatırım bilgi, yorum ve tavsiyeleri yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Yatırım danışmanlığı hizmeti; aracı kurumlar, portföy yönetim şirketleri, yatırım ve kalkınma bankaları ile müşteri arasında imzalanacak yatırım danışmanlığı sözleşmesi çerçevesinde ve yetkili kuruluşlar tarafından kişilerin risk ve getiri tercihleri dikkate alınarak kişiye özel olarak sunulmaktadır. Burada yer alan yorum ve tavsiyeler ise genel niteliktedir. Bu yorum ve tavsiyeler mali durumunuz ile risk ve getiri tercihinize uygun olmayabilir. Bu nedenle sadece burada yer alan bilgilere dayanarak yatırım kararı verilmesi beklentilerinize uygun sonuçlar doğurmayabilir. Gerek bu yayındaki gerekse bu yayında kullanılan kaynaklardaki hata ve eksikliklerden ve bu yayındaki bilgilerin kullanılması sonucundaki yatırımcıların ve/veya ilgili kişilerin uğrayabilecekleri doğrudan ve/veya dolaylı zararlardan, kar yoksunluğundan, manevi zararlardan ve her ne şekilde olursa olsun üçüncü kişilerin uğrayabileceği her türlü zarardan dolayı **2blackdot** ve **Hakan Çalışkantürk** sorumlu tutulamaz.

AZERBAIJAN VE TÜRKİYE’NİN BÖLGESEL YÜKSELİŞİ 44 GÜN SAVAŞI SONRASI KAFKASYA:

Zengezur Koridoru, Bölgesel Rekabet ve Azerbaycan-Rusya Gerilimi¹

Giriş:

Azerbaycan ile Rusya arasındaki ilişkilerde belirgin bir **gerginlik** yaşanıyor. Özellikle **2024 sonu ve 2025 başlarında** iki ülke arasında diplomatik krizlere yol açan bir dizi olay meydana geldi. Aralık 2024’te bir Azerbaycan sivil uçağının Çeçenistan üzerinde muhtemelen Rus füzesiyle düşürülmesi, Haziran 2025’te Rus güvenlik birimlerinin Yekaterinburg’da iki Azerbaycan vatandaşını öldürmesi ve işkence iddiaları, Bakü’de Rus devlet ajansı Sputnik ofisinde yaşanan gelişmeler bu gerilimin görünür yönleri. Bu gelişmelerle paralel olarak Azerbaycan yönetimi Rusya ile tüm üst düzey temasları durdurdu, Rus propaganda medyaları engellenirken Moskova, Azerbaycanlı göçmen ve iş insanlarına baskı uygulamaya, Azerbaycan devlet sitelerine siber saldırılar gerçekleştirmeye başladı. İki ülke arasındaki resmi diplomatik dil de sertleşmiş; örneğin Rus Dışişleri, Bakü’ye nota vererek tutuklu Rus basın mensuplarının derhal salıverilmesini isterken, Azerbaycan Dışişleri de nota ile Rus güvenlik güçlerinin Azerbaycan vatandaşlarına işkence ve kötü muamele uygulamasını protesto etmiştir.

<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/3-soruda-zengezur-koridorunun-onemi/2767969>

Aslında Bakü ile Moskova arasındaki mücadelenin ardında, bölgede kritik ulaşım hatları üzerindeki hakimiyet ve küresel projelere entegrasyon konusunda derin bir **jeopolitik rekabet** yatmaktadır. Bu rekabetin merkezinde, **Azerbaycan’ı Nahçıvan üzerinden Türkiye’ye ve oradan da Avrupa ile Orta Asya’ya bağlayacak olan “Zengezur Koridoru”** bulunmaktadır. Türkiye, Azerbaycan ve Ermenistan arasında söz konusu koridorun açılmasına yönelik girişimler, Bakü-Moskova krizinin temel nedeni olarak görülmektedir. Nitekim birçok analiz, **Zengezur Koridoru** konusundaki anlaşmazlığın, **Azerbaycan ile Rusya’yı karşı karşıya getirdiğini** belirtmektedir. Bu haftaki analizde, **44 günlük Karabağ Savaşı** sonrasındaki gelişmelere odaklanarak **Zengezur Koridorunun** stratejik önemini, jeopolitik güç dengesindeki değişimleri, enerji ve ulaştırma hatlarının rolünü, askeri dengeleri, Türk dünyası entegrasyonunu ve uluslararası aktörlerin bölgedeki pozisyonlarını ele alacağız. Ayrıca Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Karabağ’ın Hankendi şehrindeki temasları sırasında yapılan lider açıklamaları ile Afganistan’a ilişkin mesajlar da değerlendirilerek, tüm bu unsurlar ışığında **bölgenin geleceğine dair çıkarımlara** yer veriyoruz.

Zengezur Koridorunun Stratejik Önemi ve Jeopolitik Rekabet:

Zengezur Koridoru, Azerbaycan’ın ana karası ile Nahçıvan eksklavını Ermenistan’ın Sünik (Zengezur) bölgesi üzerinden birbirine bağlamayı hedefleyen stratejik önemde bir ulaşım hattıdır. **2020 Karabağ Savaşı’nın bitiminde imzalanan 9 Kasım Ateşkes Bildirisi’nin 9. maddesi**, bölgede tüm ekonomik ve ulaşım bağlantılarının açılmasını öngörüyor; Ermenistan’ın Azerbaycan’ın batı illeri ile Nahçıvan arasında ulaşımı güvence altına alacağını, bu

¹ Bu çalışma AI tarafından belirlenen Web tabanlı analiz sitelerinin sunmuş olduğu kaynaklardan da istifade edilerek hazırlanmıştır.

güzergahta Rusya Federal Güvenlik Servisi'nin (FSB) sınır muhafızlarının kontrolü üstleneceğini belirtiyordu. Bu madde, açıkça "koridor" ifadesini kullanmasa da Bakü'nün ısrarla gündeme getirdiği Zengezur geçidine zemin hazırlamıştır. Azerbaycan, **bu hattın kendi toprağının iki parçasını birleştiren egemen bir transit yolu** olması gerektiğini, **her türlü gümrük ve sınır kontrolünden muaf "kesintisiz" bir bağlantı** talep etmektedir. Ermenistan ise egemenlik haklarını vurgulayarak topraklarından geçecek hat üzerinde **kendi gümrük kontrolünü uygulayacağı** bir model önerdi; hatta 2024 sonunda Aliyev-Paşinyan görüşmesinin ardından "Barışa Giden Kavşak" adını verdiği bu konseptle dair teknik bir plan sundu. Bu plana göre Ermenistan, geçiş yapacak yükleri yeşil-sarı-kırmızı hat şeklinde risk derecesine göre otomatik sistemle denetlemeyi öngörüyordu. Ancak Bakü, Ermeni güvenlik veya gümrük unsurlarının koridorda varlığını **kabul edilemez** bulduğunu ve güvenliği ya Rusya'nın sağlaması ya da nötr bir tarafın üstlenmesi gerektiğini dile getirdi.

Zengezur Koridorunun önemi, sadece Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü içinde **iç bağlantısını güçlendirmesinden** ibaret değildir. Bu hat aynı zamanda **Türkiye ile doğrudan kara yolu bağlantısı** kuracağı için jeostratejik değer taşımaktadır. Koridorun açılması, **Türk dünyasının fiziki entegrasyonunu derinleştirecek, Türk devletleri arasında ekonomik ve siyasi birlikteliği pekiştirecek** bir adımdır. Cumhurbaşkanı Sn. Erdoğan da bu koridorun **"sadece Nahçıvan'ı değil, tüm Türk dünyasını birleştiren yeni bir entegrasyon güzergahı"** olduğunu çok kez vurgulamıştır. Erdoğan'a göre koridorun yakında açılmasıyla **Kafkasya'nın ulaştırma ve enerji altyapısı güçlenecek**, tüm bölge ülkeleri bu barış ve iş birliği ortamından ekonomik fayda sağlayacaktır. Gerçekten de öngörüler, Zengezur Koridoru'nun **Doğu-Batı taşımacılık rotasının kritik bir parçası** olacağını, Orta Asya – Hazar – Kafkasya – Türkiye hattı üzerinden **Avrupa-Asya ticaretini hızlandırıp kolaylaştıracığı yönünde**. Bu koridor sayesinde **Orta Asya, Çin ve Hazar havzasından Avrupa'ya** uzanan yükler için mevcut rotalar kısalacak; ilaveten **yeni enerji boru hatları, fiber optik iletişim hatları** gibi bağlantı projeleri de gündeme gelebilecektir. Kısacası koridor, **ekonomik transit potansiyeli kadar siyasi etkiyi de dönüştürme kapasitesi** nedeniyle büyük önem arz etmektedir. **Zengezur Koridoru'nun hayata geçmesi halinde bölgedeki ekonomik ilişkilerin yanı sıra siyasi dengeleri de kökten değişeceği** kuvvetle muhtemel. Projede kaydedilen hızlı ilerlemeler nedeniyle Azerbaycan ve Rusya'nın karşı karşıya gelmesi beklenenden daha hızlı bir şekilde oldu. Bu yüzden tesadüfi bir gelişmeyle karşı karşıya değiliz.

Moskova açısından Zengezur Koridoru, Güney Kafkasya'daki nüfuzunu devam ettirebilmek için her zaman dahil olmak istediği bir proje olarak biliniyor. Nitekim 2020 ateşkesinden sonraki ilk planlamalarda, koridorun Ermenistan kısmının denetiminin **Rusya'nın kontrolüne (FSB gözetimine)** bırakılması konuşuluyordu. Rusya, bu şekilde hem Azerbaycan-Ermenistan normalleşmesinde ipleri elinde tutacak yani bölgesel oyunu dizayn edecek hem de Türkiye ve Azerbaycan'ın tam egemenlikte bir hat kurmasının önüne geçmiş olacaktı. **Fakat son dönemde ABD'nin yeni bir öneriyle sürece müdahil olduğu iddiası, Moskova'yı dışarıda bırakma potansiyeli taşıyor.** 2023 yılında ortaya atılan ve 2024'te yeniden gündeme gelen bir iddiaya göre, **Washington yönetimi Zengezur Koridoru'nun işletilmesini üstlenmeye hazır** ve hatta bunu bir Amerikan lojistik şirketi aracılığıyla yapmayı planlıyor. Bu plan, Donald Trump döneminde şekillenmeye başlasa da Joe Biden döneminde Azerbaycan'la ilişkiler kötüleştiği için rafta kalmış; ancak **Trump'ın 2024 seçimlerinde tekrar aday olmasıyla** yeniden önem kazanmıştır. En dikkat çekici tarafı ise, **önerilen modelin Rusya'yı süreçten tamamen dışlaması** ve güzergahın kontrolünün Rusya yerine **Batılı bir şirkete** verilmesini öngörmesidir. Bu durum gerçekleşirse, **Moskova'nın Güney Kafkasya'daki pozisyonu ciddi şekilde zayıflayacağı düşüncesi karar vericilerde hâkim.** Nitekim **Zengezur Koridoru meselesinin tam da Azerbaycan-Rusya gerginliğinin tırmandığı bir dönemde yeniden alevlenmesi** de tesadüf değil. Dahası iki mesele birbirinden bağımsız da değil. Bu bağlamda, Bakü ile Moskova arasındaki mevcut yüksek tansiyonun ve diplomatik bilek güreşinin **basit bir ulaştırma projesinden çok öte, bölgesel nüfuz mücadelesinin parçası olduğunu** mutlaka vurgulamamız lazım.

44 Günlük Karabağ Savaşı Sonrası Yeni Dengeler:

27 Eylül – 10 Kasım 2020 tarihlerinde süren 44 günlük İkinci Karabağ Savaşı, Güney Kafkasya'da **30 yıllık statükoyu Azerbaycan ve Türkiye lehine kökten değiştirdi.** Azerbaycan'ın zaferiyle sonuçlanan bu savaş neticesinde Azerbaycan ordusu, Ermenistan'ın 1990'lardan beri işgal ettiği toprakların büyük bölümünü geri aldı ve Karabağ'daki ayrılıkçı güçler ağır yenilgiye uğratıldı. Savaşın ardından Rusya'nın arabuluculuğuyla imzalanan ateşkes anlaşması gereğince, **Rus barış gücü askerleri Karabağ'da** (özellikle Hankendi ve çevresinde, yani kalan Ermeni nüfusunun bulunduğu bölgede) **geçici konuşlandı.** Moskova bu sayede krizi dondurarak bölgede askeri varlık bulundurma imkânı verirken Zafer; **yeni ulaşım koridorları ve barış anlaşması görüşmeleri** için zemin hazırladı.

Savaş sonrasının ilk etkisi, Azerbaycan'ın özgüvenle dış politikasını daha bağımsız ve çok yönlü kurgulamaya başlaması oldu. Azerbaycan, uzun yıllar Rusya ile Batı arasında denge güderek yürüttüğü çizgiyi, değişen koşullara göre revize etmeye başladı. Artık **Rusya'nın bölgedeki konumu zayıflarken, geniş ve yakın çevresinin pivot ve lider ülkesi Türkiye'nin etkinliği artmış, Türkiye-Azerbaycan ilişkileri "stratejik müttefiklik" seviyesine ulaşarak** 15 Haziran 2021'de Erdoğan ve Aliyev tarafından imzalanan **Şuşa Beyannamesiyle**, iki ülke arasında karşılıklı askeri yardımı çok yönlü hale getirerek derinleştiren bir müttefiklik bildirisi olarak tarihe geçti. Ankara, Azerbaycan'a güvenlik şemsiyesi sağladığını, **bölge denkleminde kalıcı olarak var olacağını** tüm dünyaya ilan etmiş oldu. Bu, Karabağ'da yeni bir çatışma ihtimaline karşı **tüm taraflara ve bölgede** söz sahibi olmaya çalışacak 3. Ülkelere karşı **verilmiş açık bir mesaj olduğu yönünde şüphe yok.**

Diğer yandan, savaş sonrasında dikkat çeken gelişmelerden biri de **Azerbaycan-Türkiye-Pakistan arasındaki yakınlaşmanın ivme kazanması** oldu. Savaş sırasında **Pakistan ve Türkiye, Azerbaycan'a tereddütsüz destek vermiş**, Ankara ayrıca modern SİHA'lar ve askeri teknoloji tedarikiyle zaferde kritik rol oynamıştı. Bu dayanışma, savaşın hemen akabinde üç ülkeyi daha kurumsal bir iş birliğine teşvik etti. 2021 başında Türkiye, Azerbaycan ve Pakistan dışişleri bakanları düzenli üçlü toplantılar yapmaya, parlamentoları ise "Bakü Beyannamesi" ile stratejik ortaklık çerçevesi çizmeye başladılar. Eylül 2021'de **"Üç Kardeş" kod adlı ilk ortak askeri tatbikat** Azerbaycan'da icra edilmesi üçlü mekanizmanın her platformda birbirinin **toprak bütünlüğünü ve hassas meselelerini destekleme** taahhüdü verdiğinin bir işareti oldu. Bundan öte Türkiye ve Pakistan, Karabağ konusunda Azerbaycan'ın yanında dururken Bakü de Keşmir ihtilafında Pakistan'ı, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs meselelerinde Türkiye'yi açıkça desteklediğini beklenildiği gibi ilan etti. Bu iş birliğinin **resmi olarak başka ülkelere karşı olmadığı** vurgulansa da doğası gereği **bölgede yeni bir güç eksenini** oluşturduğu açık. Pakistan'ın **nükleer güce sahip bir ülke** olarak Türkiye-Azerbaycan ittifakına yakın durması, **Moskova ve Tahran gibi aktörlerin dikkatini çekerken** Ermenistan'ı tanımayan tek ülke olan Pakistan'ın, savaş sonrası Bakü ile askeri alanda da temaslarını artırması İran ve Rusya tarafından kuşkuyla izlenen olgular olarak **nükleer caydırıcılığa sahip bir müttefikin desteğinin, Azerbaycan'ın güvenlik hesaplarını güçlendirdiği** ortada.

Savaş sonrasının belki de en çarpıcı değişimi, **Ermenistan'ın jeopolitik yönelimindeki dönüşümdür**. Karabağ yenilgisi sonrasında Erivan'daki Nikol Paşinyan hükümeti, **Rusya'nın müttefiklik taahhütlerini yerine getirmediği** kanaatiyle Moskova'dan uzaklaşmaya başlaması, Rusya'nın savaş boyunca ve sonrasında Ermenistan'ı yeterince desteklememesi, hatta 2022'de Azerbaycan ile yaşanan sınır çatışmalarında (Kelbecer ve Syunik civarındaki) pasif kalması Ermenistan kamuoyu ve güvenlik çevrelerinde hayal kırıklığı yarattı. Paşinyan hükümeti bir yandan **Azerbaycan ile kalıcı barış anlaşması** arayışına girerken, diğer yandan **Türkiye ile normalleşme sürecini** "zorunlu olarak" başlattı. 2022'de özel temsilciler atayarak Ankara ile doğrudan müzakerelere girişen Erivan, aynı yıl içerisinde sınır kapılarının açılması ve diplomatik ilişkilerin tesisi için önemli mesajlar verdi. Hatta 2023 yılında Paşinyan, Ankara'ya geldi. **Ermenistan yönetiminin Türkiye'ye yönelik bu uzlaşmacı tavrı ve Azerbaycan'la kapsamlı barışa yaklaşması**, Rusya'da alarm zillerini çaldıran bir gelişme oldu. Zira **Moskova, on yıllardır Erivan-Bakü ihtilafını kendi nüfuzunu tahkim etmenin aracı olarak kullanmıştı**. Şimdi ise Ermenistan, Rusya'ya rağmen Batı destekli bir barış sürecine giriyor, hatta AB'yi ülkesine gözlemci misyon göndermeye davet ediyordu. Nitekim 2023 başında Avrupa Birliği, **Ermenistan-Azerbaycan sınır hattına sivil bir gözlem misyonu** yerleştirdi. Bu misyon, **AB'nin ilk defa sahada aktif rol üstlenmesi** anlamına geliyor ve bu girişim Rusya tarafından "yeni bir Batı nüfuz hamlesi" diye eleştirildi. Öte yandan Paşinyan, Rusya liderliğindeki Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) tatbikatlarına ev sahipliği yapmayı reddederek ve açıkça KGAÖ'nün kendilerini koruyamadığını beyan ederek Moskova'ya tepkisini gösterdi. **Tüm bunlar, Ermenistan'ı Rus yörüngesinden çıkıp Batı'ya yakınlaştıran** adımlar olarak Rusya kanadında karar vericileri mevcut durumu yeniden değerlendirmeye zorladı. Eğer Azerbaycan ile Ermenistan yakında tam barış imzalarsa, bu her iki ülkenin de Batı ile ilişkilerini iyileştirip Türkiye'nin bölgesel nüfuzunu artıracak bir senaryo olacağı şüphesiz ki **Moskova'nın en çok çekindiği gelişmenin bu olduğu yönünde yeni bir yorum yapmaya gerek yok.**

İran cephesinde de 44 günlük savaşın artçı etkileri hissedildi. Savaş sırasında **İran, Ermenistan'a örtülü destek verirken** İsrail ve Türkiye'nin Azerbaycan'a yardımı Tahran'ı rahatsız etmişti. Ayrıca **Zafer sonrası Bakü'nün söyleminde birleşik bir Türk dünyası ve "Batı Azerbaycan" vurgusu** yapması (Aliyev'in Ermenistan'da geçmişte yaşamış Azeri nüfusun dönüş hakkını gündeme getirmesi gibi) İran tarafından **bir tehdit** olarak algılandı. 2021 ve 2022 yıllarında İran ordusu Azerbaycan sınırında büyük tatbikatlar gerçekleştirip **"Kafkasya'nın kaderi İran olmadan belirlenemez"** mesajı verdi. Özellikle Zengezur Koridoru fikrine Tahran açıkça karşı çıktı; bu koridorun açılmasını **kuzey sınırlarının değişmesi ve Türkiye'nin Orta Asya'ya kara bağlantısı kurması** anlamında ulusal çıkarına aykırı gördüğü kesin. Ancak 2023-2024 döneminde İran içinde yaşanan karışıklıklar ve dış baskılar,

Tahran'ın dikkatini içe çevirdi. **ABD ve İsrail'in İran'a yönelik artan baskısı ve saldırıları** (nükleer programına sabotajlar, İHA saldırıları, Suriye'de İran hedeflerine vurulan darbeler) İran'ı zayıflattı. Diğer taraftan 2022'de patlak veren kitlesel protestolar da rejimi sarstı. Bu bağlamda İran siyasetinde bazı değişimler meydana geldi. Ülkedeki yaklaşık **30 milyonluk Türk nüfusun anadil talepleri** daha gür sesle dile getirilirken, İran'da üst düzey görevlere gelen Türk kökenli siyasetçiler de bu yönde açıklamalar yaptı. Özellikle **Mesud Pezeşkiyan**, Güney Azerbaycan olarak anılan bölgede yaşayan Türklerin **"ana dilde eğitim görmesinin herkesin doğal hakkı olduğunu"** söyleyerek ezber bozan çıkışlar yaptı. Bu açıklama, İran'da Türk kimliğine uzun yıllardır uygulanan baskıya açık bir eleştiriydi ve geniş yankı uyandırdı. Nihayet 2024 yılında İran'da yapılan seçimlerde **Pezeşkiyan Cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturdu** (İran'da bir Azerbaycan Türkünün bu mevkie gelmesi tarihi bir ilk). Pezeşkiyan yönetimi, ilk mesajlarında komşularla barışık ve ülke içindeki etnik toplulukların haklarına saygılı bir söylem benimsedi. Tahran'ın **Azerbaycan'a karşı daha yumuşak bir üslup** takınması, **Güney Azerbaycan Türklerinin kültürel haklarına yeşil ışık yakması** Bakü tarafından olumlu karşılandı. Bu gelişmeler, **İran-Rusya ekseninde küçük de olsa çatlaklar** oluşturma kapasitesine sahip. Çünkü önceki yönetim döneminde Rusya ile son derece yakın çalışan Tahran, şimdi biraz daha bağımsız hareket etme sinyali veriyor. İran'ın **kendi iç meseleleriyle uğraşması ve Kafkasya denkleminde aktif olmaktan kaçınması, Rusya'yı bölgede tek güvenilir müttefikinden de mahrum bırakabilir**. Moskova'dan bakıldığında, **Türkiye'nin Ermenistan'la yakınlaşması, Azerbaycan'ın zaferiyle güçlenmesi, Pakistan gibi bir nükleer aktörün bu ittifaka desteği ve İran'da yönetim değişikliğiyle gelen görece yeni söylem**, hepsi bir arada **Rusya'yı Kafkasya'da zayıflatan gelişmeler** olarak algılanmasının önünde hiçbir engel yok.

Enerji ve Ulaştırma Koridorları: Orta Koridor ve Kuzey-Güney Hattı:

Güney Kafkasya'daki rekabetin önemli bir boyutu da **enerji ve taşımacılık koridorlarının kesişimi** meselesidir. Bölge hem **Avrupa'nın enerji arz güvenliği** hem de **Avrasya ticaret yollarının çeşitlendirilmesi** bakımından kritik projelere ev sahipliği yapmaktadır. Azerbaycan, 2006'dan bu yana işletilen **Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) petrol boru hattı** ve 2007'de açılan **Bakü-Tiflis-Erzurum doğal gaz hattı** ile zaten enerji kaynaklarını Rusya'ya bağımlı kalmadan dünya pazarına ulaştırma imkanına kavuşmuştu. 2018'den itibaren TANAP ve 2020'de devreye giren TAP ile **Güney Gaz Koridoru** tamamlanarak Hazar Gazi ilk kez Avrupa'ya (İtalya'ya) doğrudan akmaya başladı. Özellikle 2022'de Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinden sonra Avrupa Birliği, Rus gazına alternatif arayışında **Azerbaycan'ı kilit ortaklardan biri** ilan etti. Temmuz 2022'de AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen Bakü'yü ziyaret ederek Azerbaycan'la bir enerji mutabakatı imzaladı; bu anlaşma, **Azerbaycan gaz ihracatını 2021'deki 8 milyar metreküpten 2027'ye kadar 20 milyar metreküpe çıkarma taahhüdü** içeriyor. Nitekim 2022 yılında Azerbaycan'ın AB'ye gaz sevkiyatı hızlıca 12 milyar metreküpe yükseldi. Bu gelişme, **Moskova'nın enerji kartını zayıflatan** ve Bakü'nün Avrupa ile bağlarını güçlendiren bir adım olduğu biliniyor. Azerbaycan aynı zamanda **yeşil enerji** alanında da Avrupa ile yeni projeler geliştiriyor: 2022 sonunda Azerbaycan-Gürcistan-Romanya-Macaristan arasında **Hazar'dan Avrupa'ya elektrik iletimini sağlayacak bir sualtı kablo projesi** anlaşması imzalandı. Bu hat sayesinde Azerbaycan'daki rüzgâr ve güneş enerjisi Avrupa'ya taşınabilecek. Bütün bunlar, **bölgenin enerji jeopolitiğinde Rusya'nın tekeli**ni kıran hamleler.

Ulaştırma koridorları bakımından Güney Kafkasya, **"Orta Koridor"** olarak adlandırılan **Çin-Türkiye-Avrupa ticaret yolu** ile **"Kuzey-Güney Koridoru"** olarak bilinen **Rusya-Hindistan ticaret yolunun** kesişim noktasında yer alıyor. **Orta Koridor (Trans-Hazar Uluslararası Taşımacılık Güzergahı)**, Çin'den çıkan yük trenlerinin Orta Asya ülkeleri (Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan) üzerinden Hazar Denizi'ni aşarak Azerbaycan ve Gürcistan yoluyla Türkiye ve Avrupa'ya ulaşmasını öngörüyor ki bu rota, Rusya ve İran'ı bypass etmesi nedeniyle **2022'den sonra jeopolitik açıdan daha önem kazandı**. Rusya-Ukrayna Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte Orta Asya ülkeleri, ticaret yollarında Rusya'ya bağımlılığın risklerini görerek **kendi aralarındaki iş birliğini güçlendirmeye** ve rotalarını çeşitlendirmeye başladı. Bu çerçevede Hazar üzerinden Azerbaycan'a uzanan tren-feribot hatlarının kapasitesi artırıldı. Orta Asya ülkeleri, kendi ekonomilerini geliştirmek ve Rusya'nın ekonomik tahakkümünden çıkmak için **Orta Koridor'u bir fırsat** olarak değerlendiriyor. **Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan** ise zaten yıllardır bu koridorun önemli halkaları; Bakü-Tiflis-Kars demiryolu 2017'de açılarak Hazar'dan gelen yükleri Türkiye'ye kadar kesintisiz ulaştıracak hat tamamlanmıştı. Şimdi Kazakistan ve Azerbaycan limanları genişletiliyor, denizde feribot seferleri artırılıyor, gümrük prosedürleri hızlandırılıyor. **AB de Orta Koridor'a son dönemde ciddi ilgi ve yatırım yapmaya başladı**. Avrupa, bu hatta yapılacak yatırımları **Küresel Geçit (Global Gateway)**² programına dahil etti ve çeşitli fonlar ayırdı. **ABD ise şimdilik biraz seyirci kalsa da** Orta Koridor'un Rusya ve Çin'in bölgedeki hakimiyetini dengeleyecek yeni stratejiler geliştirme olasılığı yüksek. Washington'daki tartışmalara göre, **Rusya-Çin-İran**

² Avrupa Birliği'nin (AB) 2021 yılında başlattığı küresel altyapı yatırım stratejisidir. Bu strateji, AB'nin sürdürülebilir, kapsayıcı ve yüksek standartlara sahip altyapı projeleri yoluyla dünya genelinde ortaklıklar kurmayı hedefliyor. Global Gateway aynı zamanda Çin'in "Kuşak ve Yol Girişimi"ne (Belt and Road Initiative - BRI) karşı AB'nin alternatif bir girişimi olarak da görülmektedir.

üçlünün kendi aralarında kurmaya çalıştığı alternatif ticaret bloklarına karşı ABD'nin Orta Asya'da altyapı girişimlerini desteklemesi gerektiği belirtiliyor. Bu noktada Orta Koridordaki girişimler, **hem Rusya'yı hem Çin'i dengeleme** hem de **İran'ı yaptırımlar bağlamında izole etme** stratejilerine hizmet edebilecek bir araç olarak görülüyor. Diğer taraftan Türkiye'nin bu koridordaki merkezi konumu, Ankara'yı da Batı için vazgeçilmez kılıyor.

Bu gelişimlerle paralel olarak **Rusya ve İran, Kuzey-Güney Ulaştırma Koridoru** projesine hız vermiş durumdalar. Bu proje, **Hindistan'ı İran üzerinden Hazar'a, oradan da Rusya'ya** bağlayan çok modlu bir ticaret güzergahıdır. Amaç, Hindistan-Orta Doğu-Avrupa arasındaki ticaretin Süveyş Kanalı yerine **İran-Azerbaycan-Rusya hattından** yapılmasıdır. **Rusya, bu hat sayesinde Hint Okyanusu'na İran üzerinden erişim planlamakta** ve Çin'den ziyade Hindistan'la ticaretini artırmayı ummaktadır. Projenin en kritik ayağı, **İran'ın kuzeyinde Astara-Rasht demiryolu** inşaatıdır. İran, finansman sıkıntısı nedeniyle bu hattı tamamlayamazken, Rusya 2023'te **1,3 milyar avroluk kredi** açarak inşaatı üstlendi. Bu demiryolu, Azerbaycan sınırından İran içinde Hazar kıyısına dek uzanacak ve böylece Rusya'dan kalkan trenler Hazar'ı dolaşmadan doğrudan Basra'ya inebilecektir. **Azerbaycan da aslında bu koridorda bir transit ülke olarak yer almaktadır** (Rusya-Azerbaycan-İran üzerinden). Nitekim Bakü, kendi topraklarında kuzey-güney yönünde demiryolu ve otoyol iyileştirmelerini yapıyor. Ancak bu durum, Azerbaycan'ın **aynı anda rekabetçi bir doğu-batı koridoru geliştirmesine engel değil**. Tam aksine Bakü, hem kuzey-güney hattından kazanç elde etmeyi hem de Zengezur üzerinden kendi kontrolünde doğu-batı hattını işletmeyi hedefliyor. **İşte bu çift yönlü oyun, Bakü ile Moskova arasında dolaylı bir rekabeti alevlendiriyor**: Hangisi bölgenin **başat ticaret merkezi ve taşımacılık güzergahı** olacak? Görüldüğü üzere **taşımacılık koridorları üzerinden ekonomik nüfuz mücadelesi, jeopolitik rekabetin ana cephelerinden biri haline gelmiştir**. Zengezur Koridoru konusu etrafında yaşanan sert diplomatik beyanlar ve krizler de bu nedenle sadece bir ulaşım anlaşmazlığı değil, **derin bir güç rekabetinin yansıması** olarak okunmalıdır.

Uluslararası Aktörlerin Roller ve Askeri Denge:

Rusya: Sovyetlerin dağılmasından beri Rusya, Azerbaycan'ı kendi yörüngesinde tutmaya çalışmış; bunu da çoğunlukla **Karabağ ihtilafı kartını kullanarak** başarmıştır. Moskova, bir yandan Bakü'yü **Avrasya Ekonomik Birliği (AEB)** ve **Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ)** gibi ittifaklara çekmeye uğraşmış, diğer yandan askeri anlamda Ermenistan'ı destekleyerek Azerbaycan'a baskı kurmuştur. Fakat 44 Günlük Zafer, Rusya'nın bu denklemi sürdürmesini zorlaştırdı. Azerbaycan toprak bütünlüğünü büyük ölçüde tesis edince, **Kremlin'in elindeki en önemli kozlardan biri etkisini yitirdi**. Yine de Rusya, Karabağ'daki barış gücü varlığı sayesinde kısa vadede süreci kontrol edebileceğini düşündü. Ancak **Ukrayna'daki savaş**, Rusya'nın dikkatini ve kaynaklarını o cepheye kanallandırdığından, Kafkasya'da etkinliğini azalttı. Dahası, **Batı yaptırımları** yüzünden Rusya ekonomik ve diplomatik olarak izole olunca, **Bakü için Moskova'nın sağlayabileceği faydalar da azaldı**. Bütün bunların ışığında Azerbaycan, **Rusya'ya açıkça mesafe koyan adımlar** attı: Rus kültür kurumlarını (Rus Evi gibi) kapattı, Rus medyasına kısıtlar getirdi, Rus yanlısı bilinen bazı şahısları tutuklandı. Bu esnada Rusya'nın elinde Azerbaycan'a karşı **hala bazı baskı araçları** mevcut: Örneğin ülkede çalışan yüz binlerce Azerbaycanlı göçmeni sınır dışı etmek veya Rusya'ya ihraç edilen tarım ürünlerine ambargo koymak gibi ekonomik – sosyal kozları var. Nitekim Rus medyasında son krizler sonrası **“Azerbaycanlı işçileri kovma, ürünlerini boykot etme”** çağrıları yapıldı. Hatta sertlik yanlısı bazı Rus çevreleri, **Azerbaycan'a askeri müdahale edilip Moskova yanlısı bir rejim getirilmesini** dahi dillendirdi. Sahada **Rusya'nın Ukrayna savaşı sürerken Türkiye destekli Azerbaycan'a cephe açamayacağı** konusunda bir gerçeklik var. Böyle bir adım, **Türkiye'nin doğrudan karşı koyması** bir yana, **ABD ve hatta Çin'in bile hoşnutsuzluğuna** yol açacaktır. Zira Çin, Rusya ile yakın ilişkilere rağmen **Kafkasya'yı Kuşak-Yol girişimi kapsamında Moskova'ya bağımlı olmaksızın kullanmak istemektedir**. Dolayısıyla **Kremlin'in gerçekte yapabileceği**, sınırlı ekonomik baskılarla Bakü'yü bazı tavizlere zorlamaya çalışmak olabilir. Rusya, bölgede istikrarsızlık yaratıp korkutarak **“bana mecbursunuz”** algısı yaratmayı deneyebilir. Nitekim 2024 sonundaki uçak olayı veya 2025'teki Yekaterinburg baskını gibi olayların bir **gözdağı** amacı taşıdığı da yorumlanıyor. Ancak tüm bu sertlik politikasına rağmen, **Azerbaycan'da Rusya'nın yumuşak gücü de imajı da ciddi yara almıştır**. Sovyet döneminden kalan **Rusya** algısı, Karabağ savaşı ve sonrasında Ermenistan'a açıktan destek vermemesiyle zaten zedelenmişti. Şimdi doğrudan Azerbaycan vatandaşlarına zarar veren adımlarla Rusya, Azerbaycan toplumunda **“işgalci” imajını pekiştiriyor**. Kısacası Moskova, **makul bir çizgide kalırsa** Bakü ile ortak çıkarlara dayalı sınırlı bir ilişkiyi sürdürebilir (enerji alışverişi, kuzey-güney hattı gibi). Ancak **stratejik nüfuz anlamında artık “kaybettiği bir alanı”** geri kazanması zor gözükmektedir.

Türkiye: 1990'lardan beri **Azerbaycan'ın en yakın müttefiki** olan Türkiye, Karabağ zaferiyle birlikte bölgede ağırlığını daha da hissettirdi. 44 günlük savaşın sonucunda oluşan denklemde **Ankara, Bakü'nün zaferinin siyasi garantörü** oldu ve diplomatik sonuçları biçimlendirmede aktif rol oynadı. **Şuşa Beyannamesi (2021)** ile iki ülke

arasında adeta **fiili bir savunma ittifakı** kuruldu. Türk Silahlı Kuvvetleri, Azerbaycan ordusunun yeniden yapılandırılması ve modernizasyonunda danışmanlık rolünü genişletti; ortak tatbikatlar sıklaştı. Türkiye ayrıca **Azerbaycan'ın işgalden kurtardığı bölgelerin imarında** önemli sorumluluklar üstlendi – karayolu, havalimanı, altyapı projelerini üstlenen Türk şirketleri bölgeyi adeta şantiyeye çevirdi. Bu durum, **Türkiye'nin yumuşak gücü ve ekonomik nüfuzu** açısından da kazanımdır. **Zengezur Koridoru projesi**, Türkiye için **stratejik bir hedef** haline gelmiştir; zira bu hat açılırsa **Türk dünyası ile kesintisiz kara bağlantısı sağlanacak**, Ermenistan'la sorunlar çözüldükçe de **Kafkasya'da barışın anahtarı Ankara'ya geçmiş olacaktır**. Nitekim Cumhurbaşkanı Erdoğan **“bu koridorun barış, güvenlik ve kalkınmaya hizmet edeceğini, herkesin kazanacağını”** belirterek haklı olarak projeye bölge ülkelerinden barışa destek olunmasını istedi. Türkiye, **Orta Koridor'un** canlanmasına da en aktif şekilde yatırım yapan aktörlerden birir. Hazar geçişli taşımacılıkta hem coğrafi merkez olması hem diplomatik açıdan Orta Asya cumhuriyetleriyle dil ve kültür birliği, tüm Orta Asya Türk derinliğine fayda sağlıyor.

Türkiye ayrıca **bölgesel örgütler** aracılığıyla da aktif bir diplomasi yürütüyor. **Türk Devletleri Teşkilatı (TDT)**, 2021'de Nahçıvan Anlaşması'nı imzalayan Türk Konseyi'nin genişlemesiyle kuruldu ve Azerbaycan bu yapıda kritik roller üstlendi. 2022 Semerkant Zirvesi'nde KKTC gözlemci üye yapılırken, Macaristan ve Özbekistan gibi ülkeler Türk dünyası kimliğini vurguladı. **Türk Dünyası arasında ekonomik, kültürel ve siyasi bütünleşme** fikri, Karabağ zaferinden sonra ivme kazanmıştır. Çünkü artık haritada bir **“Türk koridoru”** olasılığı belirmiştir. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev, sık sık **“Türk dünyasının coğrafi haritasını yeniden birleştirmekten”** söz ederek, Zengezur'un önemine atıf yapıyor. Bu söylem, elbette **Rusya ve İran'da gelecek açısından tehdit olarak algılanıyor**. **Kazakistan, Özbekistan** gibi Orta Asya ülkeleri de daha önce mesafeli durdukları bu vizyonu artık çıkarlarına uygun buluyorlar. Zira **Rusya'nın Ukrayna savaşı** sonrası Orta Asya üzerindeki nüfuzu nispeten azaldığından, bu devletler **Türkiye'yi dengeli bir ortak** olarak yanlarına çekmeye başladılar. Son TDT toplantılarında **ortak alfabe, gençlik değişimi, ekonomi entegrasyonu** gibi somut adımlar gündeme geldi. Bütün bu eğilimler, **Türkiye'nin bölgede çok boyutlu güç projeksiyonu** yapabildiğini gösteriyor: Türkiye hem sert güç hem yumuşak güç hem de akıllı güç (ekonomik ve diplomatik girişimler) unsurlarını bir arada kullanıyor.

İran: İran İslam Cumhuriyeti, Kafkasya'da tarihsel nüfuz iddiası olan bir ülke olmakla birlikte, Azerbaycan'ın yükselişi ve Türkiye'nin varlığı karşısında kendini daima sınırlanmış hissetmiştir. Savaştan hemen sonra İran, **Ermenistan ile geleneksel ittifakını açıkça sergiledi**: Tahran, “bölgede sınırların değişmesine izin vermeyiz” diyerek Azerbaycan'ı uyardı ve İran toprakları üzerinden Erivan'a askeri ikmal iddiaları ortaya atıldı. İran'ın temel korkusu, **Azerbaycan'ın zaferiyle cesaretlenen kendi Azerbaycan Türklerinin ayrılıkçı hislere kapılması ve İsrail'in Azerbaycan'ı kullanarak İran'a karşı istihbarat/operasyon üssü kurması** idi. İran ayrıca Zengezur Koridoru'na kategorik olarak karşı çıktı; çünkü böyle bir koridor Ermenistan'ı İran'a bağlayan tek sınır hattının (Mehri bölgesi) önemini azaltacak, hatta belki İran'ı Ermenistan'dan izole edecekti. Bunun yerine İran, Azerbaycan'a Nahçıvan'a kendi üzerinden bir alternatif koridor teklif etti (İran'ın kuzeybatısından Nahçıvan'a yol ve demiryolu izni önerisi) ki Bakü bunu ikinci planda tuttu. Gelgelelim, **İran'daki rejim değişimine benzer gelişmeler** tüm bu denklemi değiştirme potansiyeline sahip. Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan döneminde, İran ilk defa **Azerbaycan Türkü kimliğine sıcak mesajlar vermiş**, ayrıca **Azerbaycan'la diplomatik diyalogu artırmıştır**. Pezeşkiyan 2025 yılında Bakü'yü ziyaret ederek iki ülke arasında **“yeni sayfa”** çağrısı yaptı; bu ziyarette Türkçe şiir okuması ve Güney Azerbaycan'a selam göndermesi hem kendi ülkesinde hem Azerbaycan'da manşetlere çıktı. İran'ın **daha uzlaşmacı tavrı**, Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki barış sürecine de destek şeklinde yansıdı: Tahran, toprak bütünlüğüne saygı vurgusuyla tarafları barışa teşvik edici açıklamalar yaptı. Ancak İran'daki bu nispi değişim, içeride hala dirençle karşılaşılıyor. Radikal muhafazakârlar, Pezeşkiyan'ın **“Türk milliyetçiliğine yakın durduğunu”** ve bunun **İran'ı bölebileceğini** iddia ediyorlar. Pezeşkiyan ise tam aksine “azınlıkların hakkını vermek ülkeyi böldürmez, güçlendirir” diyerek cevap verdi. İran-Rusya ilişkilerine gelince, **Moskova son yıllarda Tahran'la çok boyutlu bir yakınlık kurmuştu** (Suriye'de ortaklık, Ukrayna'da İran'ın Rusya'ya İHA sağlaması vs.). Bu ortaklık Kafkasya'da da kendini göstermiş, iki ülke de Zengezur Koridoru'na mesafeli durup Ermenistan'a destek çıkmışlardı. Ancak Pezeşkiyan'lı İran, Rusya ile ilişkileri tamamen koparmasa da **daha dengeli** bir çizgiye kayabilir. Örneğin Tahran, **Erivan ile Bakü arasında barış olursa bunu sabote etmeme** ve her iki tarafla da ekonomik iş birliği geliştirme peşinde. Bu durumda Rusya'nın Ermenistan üzerinde kalan son nüfuz aracı (İran-Ermenistan dayanışması) da azalabilir. Özetle İran, kendi sorunlarıyla boğuşurken Kafkasya'daki büyük oyunda **belirleyici aktör olma iddiasını yitirmiş** görünüyor. Bu da **Rusya'nın bölgedeki yalnızlığını artıran** bir unsur olarak not edilmektedir.

Batı (ABD ve AB): 2020 savaşının ardından **ABD ve Avrupa Birliği**, Güney Kafkasya'da yeniden inisiyatif almaya başladılar. **ABD**, Biden yönetimi döneminde Azerbaycan yönetimiyle insan hakları vb. konularda mesafeli dursa da, **stratejik çıkarlar** açısından barış sürecine katkı sunmaktan geri durmadı. Özellikle Ukrayna savaşıyla Rusya'nın

meşgul olması, **Washington’a Karabağ meselesinde arabulucu olma fırsatı** verdi. 2023 yılında ABD Dışışleri Bakanı Antony Blinken, Ermenistan ve Azerbaycan dışışleri bakanlarını bir araya getiren görüşmelere ev sahipliği yaptı. Washington’da yapılan bu müzakerelerde kalıcı barış anlaşmasının taslak maddeleri konuşuldu. **ABD, Azerbaycan ile Ermenistan arasında imzalanacak bir anlaşmanın bölgedeki Rus nüfuzunu sona erdireceğinin farkında.** Dolayısıyla diplomasiyi zorluyor. Ancak ABD içinde güçlü bir Ermeni lobisi olduğundan, Kongre’de zaman zaman Azerbaycan’a yaptırım veya askeri yardımı kesme girişimleri de görülüyor. Buna rağmen, jeopolitik büyük resimde **ABD’nin çıkarı, Kafkasya’nın Rusya’ya bağımlı olmaktan kurtulmasıyla örtüşüyor.** Nitekim Amerikalı analistler, **Trump’ın yeniden iktidara gelmesiyle Güney Kafkasya’da Rus ve İran etkisini kırmaya odaklanacağını, bölgeyi Orta Asya’ya geçiş üssü olarak görüp Türkiye ve Azerbaycan’la bu doğrultuda iş birliği yapacağını** öngörüyorlar.

Avrupa Birliği ise son yıllarda bölgede en görünür küresel aktör haline geldi. AB Konseyi Başkanı Charles Michel, 2021 ve 2022’de defalarca Aliyev ve Paşinyan’ı Brüksel’de bir araya getirerek **AB şemsiyesi altında barış görüşmeleri** yürüttü. AB, bir yandan **Ermenistan’ın Avrupa’ya yakınlaşmasını** (Ortaklık Anlaşması, vize kolaylığı, sivil misyon vb.) teşvik ediyor, diğer yandan **Azerbaycan’la enerji ve ticaret bağlarını** kuvvetlendiriyor. Brüksel, Erivan’ı ekonomik ve siyasi olarak destekleyerek Rusya’dan uzaklaştırmaya çalışırken, Bakü’ye de fazla baskı yapmamaya özen gösteriyor. Bunun arkasında yatan gerekçe, **Azerbaycan’ı küstürmeden kazanmak** ve sonuçta Rusya’nın etki alanından çıkarmaktır. AB’nin bölgeye artan ilgisinin bir nedeni de **enerji ve ulaştırma projeleridir.** Yukarıda bahsedildiği gibi AB, Azerbaycan’la gaz anlaşması yapmış, ayrıca Orta Koridor güzergahındaki ülkelere yatırımlar planlamıştır. **AB’nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası** kapsamında ileride (barış sağlanırsa) Azerbaycan’la da güvenlik iş birliği imkanları konuşuluyor. Hatta barış sonrası **Türkiye-Ermenistan-Azerbaycan üzerinden Avrupa’nın Orta Asya’ya erişimi** vizyonu AB belgelerine yansımaya başladı. Özetle AB, **Güney Kafkasya’yı jeoekonomik ve jeopolitik açılım alanı** olarak görüp etkinliğini artırma amacıyla orta dönemli bir strateji izliyor.

Askeri Denge: Bölgede askeri denge deyince **Azerbaycan ve Ermenistan’ın güç kıyasının** yanı sıra **büyük güçlerin askeri varlığı** da anlaşılmalıdır. **Azerbaycan ordusu**, 2020 zaferiyle birlikte bölgenin en tecrübeli ve modernize ordusu haline geldi. Savaşta kullanılan **Türk Bayraktar TB2 SİHA’ları** gibi ileri teknoloji sistemler Azerbaycan’a üstünlük kazandırmıştı. Savaştan sonra Bakü, savunma harcamalarını yüksek seviyede tutarak daha gelişmiş sistemler satın almaya devam etti. S-300’leri aldatabilen roketler, Türkiye’den yeni SİHA modelleri tedarik edildi. Ayrıca Türkiye ile **birlikte İHA üretim tesisleri** kurulması gibi projeler duyuruldu. Azerbaycan ordusu personel eğitimi açısından da Türk ordusuyla yakın entegrasyon içinde. Bütün bunlar, Ermenistan ile olası bir tekrar çatışmada **Azerbaycan’ın açık ara üstün olacağını** gösteriyor.

Ermenistan ordusu ise 2020’deki ağır yenilgi sonrası toparlanma sürecinde. Rusya’dan beklediği yardımı bulamayan Erivan, son yıllarda **Hindistan** gibi yeni tedarikçilere yöneldi. 2022 ve 2023’te Hindistan’dan topçu roket sistemleri, anti-tank füzeleri ve insansız hava araçları satın aldı. Ayrıca Fransa’dan hava savunma radarları, İran’dan İHA’lar aldığı iddiaları var. Ermenistan, orduyu yeniden yapılandırmak üzere 2021’de bir reform planı açıkladı ve profesyonel asker sayısını artırmaya çalıştı. Ancak **ülkenin maddi kaynakları ve nüfusu** sınırlı olduğundan bu çabalar yavaş ilerliyor. Dahası, **Rusya’nın Ukrayna savaşı için Ermenistan’daki 102. Üs’ten bazı asker ve teçhizatı çektiği** bildirildi. Bu, Ermenistan’ın güvenlik algısını daha da sarstı. KGAÖ müttefiki olarak bile Rusya’dan ihtiyaç duyduğu desteği alamayan Erivan, 2022 Eylül’ünde Azerbaycan’la yaşanan sınır çatışmalarında resmen KGAÖ’yü yardıma çağırdı; ancak örgüt kınama bildirisinden öteye geçmedi. Bu olay, **KGAÖ’nün (ve dolayısıyla Rusya’nın) güvenilirliğini Ermenistan nezdinde bitirdi.**

Rus askeri varlığı, bölgede 3 şekilde sürüyor: **Ermenistan’daki Rus üssü (yaklaşık 3 bin asker), Ermenistan-İran-Türkiye sınırında konuşlu Rus sınır muhafızları ve Karabağ’daki 1960 kişilik Rus barış gücü.** Ancak son gelişmeler ışığında bu askeri varlıkların geleceği belirsizleşiyor. Ermenistan Başbakanı Paşinyan, 2023’te **Rus üssünün ülkesinde kalmasının artık güvenlik sağlamadığını** ima eden açıklamalar yaptı. Hatta Ermenistan Savunma Bakanı, Rusya ile üs anlaşmasının süresini uzatmaya niyetli olmadıklarını söyledi. Eğer Ermenistan bütünüyle Batı’ya yönelirse, orta vadede **Rusya’nın üssünü boşaltması gündeme gelebilir.** Karabağ’daki barış gücü ise 2025 Kasım’ında görev süresini tamamlıyor (ateşkes anlaşmasına göre taraflardan biri itiraz etmezse otomatik uzayacak). Azerbaycan yönetimi, eğer Karabağ sorununu barış anlaşmasıyla kesin çözer ve bölgedeki Ermeni nüfus ya entegre olur ya göç ederse, **Rus barış gücüne ihtiyacın kalmadığını** ilan edebilir. Hatta Aliyev, 2023’te **“Karabağ’da yaşayan Ermeniler ya Azerbaycan vatandaşlığını kabul eder ya da istedikleri yere gider”** diyerek statü meselesini kapattı. 2024’e girerken Karabağ Ermenilerinin durumu belirsizdi, ancak Azerbaycan bölgeyi tamamen entegre etmeye niyetliydi. Nitekim 2025 yılında Hankendi’de ECO Zirvesi düzenlenebilmesi, artık **Karabağ’da fiilen Azerbaycan egemenliğinin tesis edildiğine** işaret ediyor. Bu durumda Rus barış gücü de

muhtemelen geri çekilecektir. **Askeri denge** açısından bakarsak, **Türkiye'nin Azerbaycan'a desteği** bir dengeleyici unsurdur. 2020'de Türkiye'nin F-16 jetlerini Azerbaycan'a konuşlandırmasıyla şimdi de bölgede **Türk askeri varlığının daha görünür hale gelmesi** ihtimali var. Örneğin Nahçıvan'da veya Zengezur koridoru açılırsa bu güzergahta Türk güvenlik birimleri yer alabilir. Özetle **bölgedeki askeri caydırıcılık mekaniği** değişmiştir: **Daha önce Rusya, Ermenistan üzerinden Azerbaycan'ı sınırlarken, şimdi Türkiye, Azerbaycan üzerinden Ermenistan'a ve hatta Rusya'ya karşı denge unsuru** haline gelmiştir. Bu yeni denge, Azerbaycan'ın elini güçlendirirken Rusya'nın caydırma ihtimalini azaltmaktadır.

Türk Dünyası Entegrasyonu ve Gelecek Öngörüler:

44 günlük zafer, **Türk dünyasının jeopolitik tahayyülünde** adeta bir dönüm noktası oldu. Azerbaycan'ın Karabağ'ı kurtarması, **Türk devletlerinin birbirine karayoluyla bağlanabileceği** bir gelecek ufku açtı. Bu doğrultuda Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde ekonomik entegrasyon planları hız kazandı. **Zengezur Koridoru, sadece Azerbaycan ile Türkiye'yi değil, bütün Türk Cumhuriyetlerini birbirine bağlayacak** bir "İpek Yolu" damarı gibi düşünülüyor. Hatta bu koridor, kimi çevrelerce **"21. yüzyılın Demir İpekyolu"** olarak adlandırılıyor. Orta Asya'daki Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan gibi ülkeler de **alternatif ihracat yollarına** ilgi duyduklarından, Türkiye ve Azerbaycan ile ulaştırma alanında iş birliği planları yapıyorlar. 2022'de **Türkiye-Azerbaycan-Kazakistan** ulaştırma bakanları, Bakü'de buluşarak Orta Koridor üzerindeki engelleri kaldırmak için bir mutabakat imzaladılar. Keza **Türkiye-Özbekistan** arasında demiryolu bağlantısı ve Hazar geçişleri için koordinasyon çalışmaları var. **Azerbaycan-Gürcistan-Türkiye** zaten uzun süredir uyum içinde çalışıyor. Bu bağlamda, **Türk dünyası entegrasyonu** kavramı somut projelerle destekleniyor: Ortak telekomünikasyon altyapısı, vize kolaylıkları, serbest ticaret anlaşmaları gibi adımlar atılmaya başlandı.

Geleceğe dönük öngörülerde, **Türk Devletleri Teşkilatı'nın AB benzeri bir ekonomik ve kültürel bütünleşme platformuna dönüşebileceği** dile getiriliyor. Eğer Zengezur Koridoru açılır ve Ermenistan da barışla birlikte bu denkleme dahil olursa, **Kafkasya merkezli yeni bir iş birliği modeli** ortaya çıkabilir. Hankendi'de toplanan **Ekonomik İş Birliği Teşkilatı (EİT) Zirvesi**, bu anlamda sembolik bir dönüm noktasıdır. Zirveye Türkiye, Azerbaycan, Pakistan, Orta Asya cumhuriyetleri ve hatta İran Cumhurbaşkanı beraber katılmış; Karabağ toprakları ilk kez **uluslararası bir diplomatik etkinliğe** ev sahipliği yapmıştır. Bu zirvede konuşulan konular (ticaret hacminin artırılması, yeşil enerji, ulaşım ağları) gösteriyor ki bölge ülkeleri **ortak bir gelecek vizyonu** oluşturmaya çalışıyor. Cumhurbaşkanı Sn. Erdoğan zirvede yaptığı konuşmada iklim değişikliğinden Filistin meselesine, Suriye'deki duruma kadar pek çok konuya değinirken **"Suriye ve Afganistan'da dayanışma şart"** diyerek, bölgenin sadece Kafkasya ile sınırlı değil Orta Doğu ve Güney Asya'yı da içeren bir anlayışla ele alınması gerektiğini vurguladı. **Afganistan'ın güvenlik ve kalkınma ihtiyacına dikkat çekilmesi, Pakistan'daki terör saldırılarından bahsederek kardeşlik ve dayanışma vurgusu yapılması, aslında Türkiye'nin bölgeyi geniş bir jeopolitik mercekten okuduğunu** gösteriyor. Zira **EİT gibi platformlar** da Kafkasya, Orta Asya, Orta Doğu (İran) ve Güney Asya (Pakistan, Afganistan) arasında bir köprü işlevi görüyor. Türkiye ve Azerbaycan, işte bu geniş coğrafyada **Çin'in Kuşak-Yolu'na alternatif** olabilecek, **Batı ile doğu arasında köprü** vazifesi görecek projelerin öncüsü. ABD ve AB'nin de desteğiyle, bu vizyonun hayata geçmesi halinde **Rusya'nın Avrasya'daki tekelleri konumu sarsılacaktır. Gelecek öngörüsü** olarak şunu söyleyebiliriz: Önümüzdeki birkaç yıl, **Azerbaycan ile Ermenistan arasında imzalanacak barış anlaşmasının şartlarına ve Rus barış gücünün akıbetine** bağlı olarak, Güney Kafkasya'da yeni bir dönem başlayabilir. Eğer barış anlaşması imzalanırsa ve Zengezur Koridoru konusunda Ermenistan ikna edilirse, **bölgede kapsamlı bir ekonomik kalkınma ve iş birliği hamlesi** gelebilir. Bu senaryoda **Ermenistan da izole konumdan çıkıp projelere entegre olabilir**, Türkiye ve Azerbaycan'la ilişkilerini normalleştirerek ambargolardan kurtulabilir. Böylece **on yılların husumeti yerini refaha dayalı bir düzene** bırakabilir. Bu durum, **Rusya'nın bölgeden iyice dışlanması** pahasına gerçekleşecektir; zira barış gelirse Rus barış gücüne de ihtiyaç kalmayacak ve Erivan, Moskova'ya güvenlik için muhtaç olmayacaktır. **Alternatif senaryoda** ise eğer barış sağlanamaz veya Zengezur konusunda uzlaşma olmazsa, **Azerbaycan ile Ermenistan arasında yeni bir çatışma riski** belirebilir. Ancak şu ana kadarki gidişat, barış yolunun daha ağır bastığını gösteriyor.

Sonuç itibarıyla, **44 günlük Karabağ Savaşı sonrası şekillenen jeopolitik manzara, bölgesel aktörlerin daha bağımsız ve çok yönlü politika izlediği, Türk dünyasının entegrasyon hedefi etrafında birleştiği, Batı'nın bölgeye geri döndüğü ve Rusya'nın nüfuzunun gerilediği** bir tablo ortaya çıkarmıştır. **Enerji ve ulaştırma hatları**, bu mücadelenin merkezinde yer alarak sadece ekonomik değil jeopolitik sonuçlar doğuran kaldırıcılar haline gelmiştir. Azerbaycan ile Rusya arasındaki son gerilimler de bu büyük resmin küçük parçalarıdır – **Kafkasya'da nüfuz ve egemenlik mücadelesi**, bazen bir koridor tartışmasında, bazen bir kültürel etkinlik iptalinde, bazen de siber uzaydaki çatışmalarda kendini göstermektedir. Bu sessiz ama derin rekabetin **bölge halkları için barışçıl bir**

iş birliği düzeniyle mi sonuçlanacağı, yoksa yeni gerginliklere mi yol açacağı, önümüzdeki dönemin diplomasisine ve liderlik vizyonuna bağlı olacaktır. Ancak bugün geline nokta Güney Kafkasya’da güç dengesi Azerbaycan ve müttefiklerinin lehine değişmekte, **Moskova’nın geleneksel hakimiyeti ise sarsılmaktadır.** Bu değişimin yönetilmesi hem bölge ülkeleri hem de uluslararası toplum için dikkat ve özen gerektirmektedir. **Bölgede kalıcı barışın tesis edilmesi,** ancak tüm tarafların karşılıklı çıkar ve hassasiyetlerini gözetken kapsayıcı bir yaklaşımla mümkün olacaktır. Bu amaçla **Türkiye, Azerbaycan ve diğer ortakların diyalog ve iş birliği çabalarını** sürdürmesi, **Rusya’nın ise çatışmacı yöntemler yerine uzlaşığı zorlaması** en makul yoldur. Sonuçta, eğer büyük resimde ortak kazanım vizyonu hâkim kılınabilirse **Zengezur Koridoru gibi projeler sadece ekonomik koridor değil, aynı zamanda barış koridoru olma potansiyeline sahiptir.** Bu vizyonun gerçekleşmesi, **Kafkasya’nın onlarca yıl sonra ilk kez dış güç rekabetinden ziyade bölge halklarının refah ve huzuruna hizmet eden bir istikrar havzasına dönüşmesini** sağlayabilir.

Kaynaklar:

- Aliyev, N. (2025, July 2). *What is happening between Azerbaijan and Russia?* Riddle Russia. <https://ridl.io/what-is-happening-between-azerbaijan-and-russia/>
- BBC News Türkçe. (2022, March 16). *Ermenistan Dışişleri Bakanı Mirzoyan: Türkiye’yle diplomatik ilişkiler kurmaya ve sınırları açmaya hazırız.* BBC News Türkçe. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60760918>
- Chernikov, R. (2024, September 2). *Either peace or transit.* Riddle Russia. <https://ridl.io/either-peace-or-transit/>
- Deveci Bozkuş, Y. (2022). *Karabağ Savaşı Sonrası Türkiye-Azerbaycan-Ermenistan İlişkileri.* *Journal of Balkan and Black Sea Studies*(8), 127–154. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/balkar/issue/70687/1115388>
- Epstein, J. (2025, February 5). *How the US can benefit from deepening Azerbaijani-Israeli ties.* Atlantic Council. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/how-the-us-can-benefit-from-deepening-azerbaijani-israeli-ties/>
- Milliyet. (2025, July 5). *Cumhurbaşkanı Erdoğan’dan EİT zirvesinde Filistin mesajı: Gazze’de mezalim artık son bulmalı.* *Milliyet.* <https://www.milliyet.com.tr/gundem/cumhurbaskani-erdogandan-eit-zirvesinde-filistin-mesaji-gazgede-mezalim-artik-son-bulmalı-7401906>
- Muradov, M. (2022, January 25). *2021’de Azerbaycan bölgesel etkinliğini artırdı.* *Anadolu Ajansı.* <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/2021de-azerbaycan-bolgesel-etkinligini-artirdi/2484693>
- Paylan, S. (2021, July 20). *Why deepening Russia-Azerbaijan ties should worry the United States.* Atlantic Council. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/russia-azerbaijan-ties-worry-united-states/>
- Reuters. (2021, July 19). *Turkey’s Erdogan says Taliban should end “occupation” in Afghanistan.* *Reuters.* <https://www.reuters.com/world/middle-east/turkeys-erdogan-says-taliban-should-end-occupation-afghanistan-2021-07-19/>
- Reuters. (2025, June 20). *Turkey to support Azerbaijan peace efforts, Erdogan tells Armenian PM.* *Reuters.* <https://www.reuters.com/world/middle-east/turkey-support-azerbaijan-peace-efforts-erdogan-tells-armenian-pm-2025-06-20/>
- Shamilzade, E. (2025, July 3). *Zangezur Corridor through Armenia back in the spotlight: US plan and Azerbaijan-Russia tensions.* *JAMnews.* <https://jam-news.net/zangezur-corridor-through-armenia-back-in-the-spotlight-us-plan-and-azerbaijan-russia-tensions/>
- Trenin, D. (2021, November 18). *One year on: Russia and the South Caucasus after the Karabakh war.* Carnegie Moscow Center. <https://carnegieendowment.org/posts/2021/11/one-year-on-russia-and-the-south-caucasus-after-the-karabakh-war>

Web tabanlı analiz siteleri

JAMnews.net, Riddle Russia, Atlantic Council, Carnegie Endowment for International Peace